

Tóth Ferenc

A csillagok nyomában Egyiptomban...

François de Tott báró (1733–1793) élete emlékiratainak hajdani sikere ellenére sokáig az újkori diplomáciatörténet rejtélyes, homályos fejezete volt.¹ Az utókor igen változatos és gyakran anakronisztikus képet őriz róla. Egyszer mint gátlástalan sarlatán, máskor pedig mint felvilágosult filozófus jelenik meg. A gyarmatosítást hirdető eszméit is gyakran bírálják, nem beszélve arról a hálátlan történelmi szerepéről, amelyet a hanyatló Oszmán Birodalom védelmében játszott. Életpályájának legérdekesebb fejezete török földön zajlott, ahol kitüntette magát az orosz–török háború (1768–1774) során. Miután hősiezen megvédte a Dardanellák tengerszorosát Orlov admirális támadásával szemben, Tott báró az oszmán tüzérség modernizációjára kapott megbízást, amelyet sikeresen végrehajtott. Utolsó diplomáciai megbízására 1776–77-ben került sor, amikor kinevezték a földközi-tengeri francia kereskedelmi kirendeltségek ellenőrének, és ezzel egyidőben fontos titkos küldetést is vállalt az Egyiptom elfoglalását előkészítő haditerv elkészítésére. A titkos küldetés célja tehát e nevezett területek katonai felderítése volt a későbbi hadműveletek előkészítésére. Amint a következő levélrészlet mutatja, a tengerészeti minisztérium emellett egy tudományos expedícióval is szerette volna a báró titkos küldetését álcázni: „Az igazi küldetését azzal tudja majd leplezni a törökök, barbareszkek és még a franciák elől is, hogy a Tudományos Akadémia megbízásából csillagászati megfigyeléseket végez és természet-tudományos kutatásokat folytat a korallok és más madrepórák életéről a természet-tudományi múzeum számára, vagy más olyan hihető ürüggyel, amit csak ki tud találni. Nem lehet eléggé kihangsúlyozni, hogy küldetését a legnagyobb diszkrécióval kezelje.”² Hazaérkezése után Tott báró egy minden részletében kidolgozott haditervet nyújtott be az udvarnak. Az egyiptomi expedíció érdekében tett erőfeszítései, amelyek még a király érdeklődését is felkeltették, sajnos nem gyakoroltak különösebb hatást az amerikai háborúra összpontosító francia külügyminiszterre, Vergennes grófra. Hivatalos beadványai így jó ideig – legalábbis Napóleon 1798-as expedíciójáig – jórészt papíron maradtak. A Tott báró neve által fémjelzett egyiptomi hódítási terv két évtizedre a hadügyi és tengerészeti minisztériumok levéltáraiban pihent, de nem merült a feledés homályába. A Napóleon által vezetett egyiptomi hadjárat előkészítése során átfogó levéltári kutatások folytak, amelyeknek irányításával a híres tudóst, Gaspard Monge-t bízták meg. Rosily altengernagy, a tengerészeti térképek és alaprajzok levéltári osztályának igazgatója több iratcsomónyi dokumentumot adott át Monge-nak, aki továbbadta azokat Bonaparte-nak. Ezek között voltak a Saint-Didier által összegyűjtött feljegyzések és a Tott báró Egyiptom elfoglalására vonatkozó iratai is...³

1 Életéhez újabban: TÓTH Ferenc, *Un diplomate militaire français en Europe orientale à la fin de l'ancien régime: François de Tott (1733–1793)*, Istanbul, Isis, 2011. TÓTH Ferenc, *Egy magyar származású francia diplomata életpályája: François de Tott báró (1733–1793)*, Bp., MTA BTK Történettudományi Intézet, 2015, (Magyar történelmi emlékek, Értekezések).

2 Idézi: François CHARLES-ROUX, *Le projet français de conquête de l'Égypte sous le règne de Louis XVI*, Le Caire, 1929, 41.

3 Jean-Joël BRÉGEON, *L'Égypte de Bonaparte*, Paris, Perrin, 1991, 85.